

Dagens frågor

Monument över Stalintiden

För några år sedan smugglades ett manuskript ut ur Sovjetunionen förbi den ryska säkerhetspolisen KGB. Det var en verklig smuggling, inte en fingerad sådan som skedde med t ex Chrustjovs memoarer. Boken, av Pjotr Jakir, trycktes och finns i höst översatt till svenska, "Vägen genom Stalins läger" (PAN/Norstedts).

Vid 14 års ålder greps Jakir av KGB. Han hamnade i fängelse. Sedan följde läger och förvisningar tills han släpptes då han var 31. Han blev under denna tid aldrig dömd av en domstol. Det hela försiggick på administrativ väg. Pojken skulle ut ur samhället. Hans belastning, eller hans brott, var att han var son till sin far.

Fadern var en av de generaler som Stalin lät avrätta. Han beskylldes fullständigt grundlöst för landsförräderi. En landsförrädares familj bedömdes som en potentiell fara och skulle i princip utplånas. Det gällde hustru och barn, föräldrar och syskon. Man vet att detta skedde systematiskt, men minderåriga barn behandlades på ett annorlunda sätt än de vuxna.

Den fjortonårige gymnasisten från Kiev sattes i fängelse bland barn- och ungdomsförbrytare, och varför fem år av misshandel, sadism och moraliskt och fysiskt förfall inte förstörde honom totalt är svårt att förstå. Emellertid fick han så småningom, fortfarande förvisad, fortsätta sina studier. 1954, i samband med Chrustjovs stora uppgörelse med Stalintiden, blev han fri.

Han tog då så småningom upp en kamp mot stalinismen, vilken han menade fördömts mera i ord än i gärning, och den kampen förlorade han, liksom t ex Sacharov förlorat sin. Han är nu återigen förvisad och står under poliskontroll. Hans bok liksom hans deltagande i det underjordiska spridandet av upplysningar, som försiggått i Sovjetunionen, är att betrakta som led i den strid han fört. Det har officiellt sagts att boken innehåller förtal av Jakirs fosterland, men det är inte sant.

Han är säkerligen lika fosterländskt sinnad som t ex den landsförvisade Solzjenitsyn. Men liksom denne har han velat tala om hur det gick till på Stalins tid, och därmed också hur det återigen kan komma att gå till.

I det kommunistiska samhällssystemet ingår att ett toppskikt, en "elit", slår sig fram och blir styrande. Den utses inte genom allmänna val utan förnyar sig själv; ibland genomföres denna förnyelse med hårdhänta medel. Därmed finns diktaturen inbyggd i själva systemet, något som t ex Lenin var väl medveten om och som Stalin praktiserade. Den nuvarande regimen har betydligt breddat sin plattform på toppen och går fram med andra metoder än Stalin, men en ny enmansdiktatur är fullt möjlig i framtiden. Det finns ingen lag som hindrar en sådan.

Motståndarna mot denna ordning — ty sådana finns och kommer alltid att finnas — vet detta och söker att förklara möjligheten av en sådan utveckling. Bara för tjugofem år sedan, inte mera!, blev sådana motståndare skjutna, ofta på blotta misstankar. Jakirs bok är ett monument bland flera över den tiden. Idag bli sådana som han förvisade eller satta i sinnessjukhus eller tystade på annat sätt. Det är verkligen egendomligt att betrakta, hur västmakterna vid sina förhandlingar med Moskva driver tanken på att gränser skall öppnas för kulturell och personlig påverkan från väst mot öst. Vad de därmed begär är ingenting mindre än att regimen i Sovjetunionen skall begå självmord, vilket den säkerligen inte har en tanke på att göra.

Smygrepublikaner

I 1973 års grundlagsproposition står bl a att läsa att "konungadömets bevarande i dag är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning". Formuleringen utesluter missförstånd. Den förpliktar alla som medverkat i grundlagkompromissen, alltså även socialdemokraterna, att åtminstone för överskådlig tid lojalt stå bakom monarkin.

Men regeringspartiet ser inte saken på det sättet. Det fortsätter envist sitt krypskytte mot kungadömet. Det senaste exemplet på detta är dess negativa inställning till införande av kvinnlig tronföljd. Med röstsiffrorna 157—156 sade riksdagen i slutet av oktober nej till en utredning om en sådan modernisering av statskicket. Kvinnlig tronföljd finns nu i sex av Europas nio monarkier.

Motiveringen för den socialistiska majoritetens hållning gavs i konstitutionsutskottet. Om konungahuset skulle utslockna skall riksdagen ha rådrom för att ta ställning till den framtida statsformen. Denna ståndpunkt strider klart och tydligt mot andemeningen i grundlagkompromissen och 1973 års grundlagsproposition. Socialdemokraterna vill göra monarkin som statsform avhängig av huset Bernadottes existens. Det klara ställningstagandet i propositionen är följaktligen enbart uttryck för kvalificerat hyckleri. Man kommer otvivelaktigt att försöka införa republik den dag det av någon anledning skulle saknas en manlig tronarvinge.

Regeringspartiets agerande präglas av cynisk spekulation. Man hoppas att konungadömet skall dö ut — sedan skulle tiden vara inne för en storstrid om statskicket.

Det gör ett smått makabert intryck att socialdemokraterna så troget värnar om principerna för 1810 års successionsordning. Enligt denna skall uteslutande konungens manliga efterkommande ha arvsrätt till tronen. Det hindrar inte regeringspartiet från att i andra sammanhang gå ut med yviga deklamationer om att jämställdheten mellan könen måste vidgas. Blind för den egna dubbelmoralen handlar man mot dessa strävanden när det gäller monarkin. Det blir svårt att i fortsättningen ta partiets patos i fråga om likaberättingande för man och kvinna på allvar.

I och med att socialdemokraterna formellt sagt ja till monarkin har de moralisk skyldighet att medverka till att denna moderniseras när så erfordras. Ändå vill man nu behålla den föräldrade diskrimineringen av kvinnliga

tronarvingar — givetvis för att monarkin i mångas ögon skall framstå i ogynnsam dager.

Handlingsättet är ynkligt. Det inger också verkligt allvarliga farhågor för framtiden.

Sverige och PLO

Sverige har röstat för att PLO, en av de palestinska flyktingrörelserna, skall få uppträda inför FN och tala för sin sak. Häri ligger ingenting förvånande. Visserligen är en av de motiveringar, som utrikesministern anført, inte helt övertygande. Han menade att det är rimligt, att PLO får tillfälle att redogöra för sina syften. Men det finns många organisationer, som inte bereds tillfälle att tala i FN, och vad PLO vill har rörelsen ofta nog visat i ord och i handling. Den vill få bort staten Israel, och för att nå sitt mål har den använt hänsynslös terror.

Då är det andra skälet, som utrikesministern nämnt mera i förbigående, av helt annan tyngd. Han påpekade att arabstaterna står bakom PLO. Han förnekade samtidigt att den svenska röstningen skett med hänsyn tagen till oljan. Vi tror honom. Ingen oljeschejk har skakat en knuten näve mot hr Andersson. Alla känner ju svensk socialdemokratisk utrikespolitik, av någon anledning kallad neutralitetspolitik, med dess höga och rena ideal. Att dessa denna gång lett politiken in på en väg, som råkat sammanfalla med ekonomiska realiteter, måste bero på en ren tillfällighet.

Men kanske inte helt. PLO är alltså en befrielse rörelse och samtidigt en terrororganisation, och för sådana har statsministern i sin allt för litet uppmärksammade intervju i The Guardian den 26 augusti i år uttalat sin förståelse. Han menade där att en nationell befrielseprocess oundvikligt måste komma över hela den gamla kolonialvärlden. Ju längre det dröjer med den, desto brutalare blir den. Han själv skulle önska att maktövertagandet kunde ske på ett humanare sätt. Han vet visserligen att sådana rörelser tenderar att ar-

beta med "sabotage", vilket han ogillar, men politiskt är han för deras befrielsekamp.

Trots sin aktning för befrielse rörelser gör han vissa försök att skilja mellan dem. Han anser sig inte kunna stödja IRA på Nordirland: det räcker alltså inte att mörda och vilja bli fri, man måste också en gång ha blivit koloniserad. Han är som bekant en varm vän av Nordvietnam och Vietcong, fastän deras krig strängt taget är ett inbördeskrig. Frelimo sätter han högt, och Sverige och det maoistiska Kina lär där vara de största bidragsgivarna. Om en motsvarande rörelse skulle börja bekämpa portugiserna i Angola kommer Sverige däremot inte att lämna hjälp, den må vara hur mycket en terror- och befrielse rörelse som helst. Hr Palme har nyligen besökt Portugal och dess socialdemokratiske utrikesminister och med varm hand och för svenska skattemedel skänkt 500 ton papper till socialdemokraternas och andra vänsterrörelser valpropaganda — formellt även till högerpartierna, men de är som bekant undertryckta.

Detta kan kanske verka förvirrande. Men det är fullt konsekvent svensk utrikespolitik. Svenska folket har för sin del bara att tåla och betala. Men vi kan trösta oss med att vi i alla fall slipper finansiera PLO. Dess verksamhet betalar oljan, och pengarna från den, i motsats mot oljan själv, luktar inte.

Kan någon undra över, att hr Palme vid middagen i Alger fann sig sammanförd med PLO:s ledare?

Bildstormarna

Som bekant har en stor del av antikens vackraste statyer bevarats till eftervärlden endast i stympat skick. Under fornkyrkans tid förekom det epidemier av heligt nit riktat mot den hedniska konsten. Man slog av armar och ben på Afrodite och krossade hennes näsa.

Ej annorlunda under medeltiden. Och reformationen ansträngde sig i sin tur att utplåna den katolska tidens skönhetskapelser i kyrkorna. Man kalkade över de konstverk av

väggmålningar, som påminde om en gången tids religiösa symbolik.

Dessbättre har det numera på många håll lyckats att restaurera dessa målningar och återge vår tids människor estetiska och symboliska värden, som under århundraden varit förlorade.

Vår socialdemokratiska regering har sedan länge sett med ovilja på vår klassiska statsrättsliga symbolik. Den anses alltför mycket påminna om den gamla överhetsstaten för att passa i en "modern" och demokratisk tidsålder.

För att anpassa språkliga och estetiska former bättre till de egna idealen har man döpt om befattningar och institutioner. Underståthållaren kallas alltså numera länsdirektör.

Med den nya författningens ikraftträdande har tydligen tiden synt vara inne för ett generalangrepp på den monarkiska symboliken — trots att Sverige fortfarande är en monarki. Prefixet "Kunglig" skall bort från de civila ämbetsverk och de institutioner inom krigsmakten, som av ålder burit det. Kungliga Flottan skall heta Flottan osv.

Härom upplystes allmänheten i samband med att utgivarna av statskalendern bekantgjorde att de nya principerna skulle tillämpas i nästa edition. Någon förfrågan, än mindre utredning eller remiss, har naturligtvis inte förekommit i saken. Åtgärden är ett av de på dylika områden numera vanliga diktaten från ovan — helt över folkets huvud och utan hänsyn till att många människor skulle velat ha ett ord med i laget.

Av de nya principerna för beteckningarna i statskalendern framgår att upphovsmännen är värdiga efterträdare till bildstormarna. De tycks i varje fall inte ha reflekterat över varför prefixen "kunglig" en gång i tiden uppkom och vad det i århundraden ansetts innebära.

Det tillkom — för att här stanna vid det militära området — för att skilja vad som var statliga ("rikets") förband och fartyg från de regementen och skepp, som sattes upp av

privatpersoner genom värvning och ställdes till en statsmakts (i regel furstes) förfogande genom ett slags entreprenadkontrakt. Dalregementet var Kungl Dalregementet till skillnad från t ex D'Albedyhls dragoner — de som vid Perevolotjna lovade att "göra allt vad mänskligt och möjligt var" om generalerna ville slåss hellre än kapitulera. Men de kunde inte rättsligen ha prefixet "kungliga".

Om vi behåller den historiska beteckningen kunglig på våra militära förband och institutioner betyder detta bara att vi även i fortsättningen markerar att dessa är delar av den svenska statens, eller högtidligare sagt rikets försvarsmakt. De aktuella statsrättsliga skälen härför är att konungen enligt författningen är Sveriges statschef och försvarets högste företrädare. Både tradition och författning talar alltså för bevarandet av en historisk symbolik, som torde vara starkt förankrad både inom och utom försvaret.

"Borgerlig guerilla"

I remissdebattens sista skälvande minut gjorde den socialdemokratiska partisekretären Sten Andersson ett sk inlägg. Under en för socialdemokraterna alltmer pinsam debatt kring kollektivanslutningen viftade han med ett papper, som han påstod avslöja en hemlig borgerlig "guerilla", som med smarta och skumma metoder försökte komma arbetarrörelsen till livs.

Vad som hänt var att hr Andersson på okänt sätt kommit över en konfidentiell PM från ett studieförbund (Frihet och Framsteg) som funnits sedan början av 1950-talet och som verkat genom utrednings- och studiearbete samt offentliga skrifter och konferenser. Organisationen grundades på sin tid av professor Henrik Munktel. Ett huvudsyfte med den var att genom studieverksamhet aktivera till politiskt arbete och att stödja samverkan mellan de borgerliga partierna. I slutet av 1950-talet delades organisationen upp på två. Den vida krets av akademiker och företagare, som arbetade i den eller stödde den, fann en

arbetsfördelning praktisk. Ursprungsorganisationen behöll sitt gamla namn, under det att den nya antog namnet "Forum för Borgerlig Debatt", sedermera ändrat till "Forum för Samhällsdebatt". Frihet och Framsteg ägnade sig i fortsättningen åt att skaffa ekonomiska resurser för verksamheten liksom åt utredningsarbete. Forum för Samhällsdebatt övertog studiearbetet, skriftutgivningen och konferensverksamheten.

I studiearbetet gjorde Forum för Samhällsdebatt under 1960-talet en pionjärinsats genom att samla flera tusen personer ur alla de tre borgerliga partierna till gemensamma planmässiga studier byggda på organisationens informationsbrev. En tid fanns nära 100-talet studiegrupper. Dessa brev gick ut till ca 10 000 personer.

Sedan de borgerliga partierna i början av 1970-talet upptagit en samverkan lades tyngdpunkten i organisationens arbete på centrala och lokala konferenser med deltagare från aktiva politiker och pressmän ur de tre partierna. Även socialdemokraterna förekom som gäster. I stället för informationsbrev började man utge tryckta politiska skrifter med en inte alldeles obetydlig upplagenivå på ca 8 000 exemplar per skrift. Dessa har veterligen varit flitigt använda i politiska kretsar på grund av sitt goda faktaunderlag och kan rimligen inte har varit okända på den socialdemokratiska sidan.

Att beteckna ett politiskt arbete, som syftar till öppen opinionsbildning genom frivilliga studier och konferensdebatter — där ibland även socialdemokrater deltagit — liksom genom offentligt utgivna skrifter som en "guerilla" är onekligen något nytt i svenskt politiskt liv.

Har den med så oerhörda ekonomiska och personella resurser beväpnade socialdemokratin blivit så skuggrädd att offentlig kritik grundad på samhällsvetenskapligt utredningsarbete och presenterad i seriösa former uppfattas som förgriplig? Eller får inte de som tror på ett fritt näringslivs betydelse för makt-

balans och effektivitet i samhället använda sina resurser för att framföra sina argument? Där är vi inte än, även om Sten Andersson tycks vilja ha det så.

Sten Andersson, sedermera naturligt nog uppbackad av Aftonbladet, har försökt skaka

fram en storm i ett vattenglas. Det har hänt förr och han har alltmer kommit att omges med ett skimmer av legendarisk omdömeslöshet. Man kan ibland undra vad hans partikamrater tycker om de björntjänster han gång efter annan gör sitt parti.

Lämplig julklapp

Presentkort kan rekvireras genom att

prenumerationsavgiften, kr 45: —, insättes å

Svensk Tidskrifts postgirokonto nummer 7 27 44 - 6

**Angiv på girokupongen namn och adress både på er själv
och mottagaren**